

— **Р**адий знайомству, Клінте. Звідки привітному працівникові на паспортному контролі знати, що іноді перше ім'я британців — родинне, а вже середнє — те, яке насправді хотіли їм дати батьки. Я завжди Річард, так само мій батько завжди Джон. Ми обоє Клінтони, але забуваємо про це, як і хотіли наші батьки. Я думаю про це як про прикру дрібницю, без якої мені було б краще (попри випадкове усвідомлення, що завдяки їй у мене такі самі ініціали, як у Чарльза Роберта Дарвіна). На жаль, ніхто не подумав про Міністерство національної безпеки США. Їм мало просто сканувати наше взуття й відміряти, скільки зубної пасти брати із собою, — вони ще й постановили, що всі, хто в'їжджає в Америку, мають робити це під першим іменем, саме таким, як його записали в паспорт. Тож мені довелося відмовитися від попереднього буття Річардом. Я бронював квитки в Штати як Клінтон Р. Докінз і як він же заповнив ті важливі форми, де просять прямо заперечити, що ви прибули в США з метою насильницького повалення конституційного ладу («Тільки для цього і прибув», — колись відповів на це британський ведучий Гілберт Гардінг. Тепер за таку легковажність бути вам битими).

Отже, у моєму свідоцтві про народження та паспорті записано ім'я Клінтон Річард Докінз, а мого батька звуть Клінтон Джон. Сталося так, що в The Times написали про ще одного К. Докінза, у якого в березні 1941 року народився

син у пологовому будинку Eskotene в Найробі. Цим іще одним був преподобний Катберт Докінз, англіканський місіонер і наш тезко. Спантичена мама тонула в привітаннях від єпископів і священників з Англії, які, хоч вона їх і не знала, люб'язно просили Бога благословити її новонародженого сина. Невідомо, чи благословення, що призналися синові Катберта, мали якийсь позитивний вплив на мене. Зрештою, він став місіонером, як його батько, а я — біологом, як мій. Мама досі жартує, що, можливо, нас сплутали. Та радий повідомити, що я вдався в батька не тільки зовнішністю, тож упевнений, що підміни не було й мені ніколи не судилося служити в церкві.

Родове ім'я Клінтон Докінзи дістали після того, як мій прапрапрадід Генрі Докінз (1765–1852) одружився з Огастою, дочкою сера Генрі Клінтона (1738–1795), генерала, який командував британськими військами з 1778 до 1782 року, тож частково доклався до програшу у Війні за незалежність США. Доволі зухвало робити його ім'я родинним, з огляду на обставини цього шлюбу. Ось що написано в хроніках вулиці Грейт-Портленд, де жив генерал Клінтон:

У 1788 році його донька втекла з цієї вулиці в найманій кареті з містером Докінзом, який обдурив переслідувачів, винайнявши ще пів десятка карет і наказавши їм стати на всіх виїздах вулиці Грейт-Портленд, а потім якомога швидше рушити в різних напрямках...¹

Хотів би я думати, що цей елемент нашого фамільного герба надихнув Стівена Лікока написати, що його лорд Роланд «...кинувся на коня й безумно поскакав навсібіч». Ще мені подобається думати, що я успадкував трохи винахідливості Генрі Докінза, не кажучи вже про його запал. Утім, навряд чи це так, мені ж бо від нього дісталася тільки $\frac{1}{32}$ геному. $\frac{1}{64}$ в мене від самого генерала Клінтона, і я ніколи не виявляв ані найменшої схильності до військової

справи. «Тесс із роду д'Ербервіллів» і «Собака Баскервілів», та й не тільки вони, посилаються на успадковані «уламки», що дісталися від забутих предків, і не думають про те, що доля спільних генів із кожним наступним поколінням зменшується вдвічі, тобто експоненційно. Точніше, вона зменшувалася б так, якби не близькородинні шлюби, яких то більше, що ширші родинні зв'язки взяти, — адже ми всі певною мірою родичі.

Ось вам дивовижний факт, який можна довести, не встаючи з крісла: якщо скористатися машиною часу й опинитися в достатньо далекому минулому, будь-яка зустріч на людина, що має живих нащадків, виявиться предком усіх, хто живе в сучасності. Якщо машина занесе вас достатньо далеко, з'ясується, що всі, хто там живе, — предки або всіх, хто живе у 2013 році, або взагалі нікого. Використайте метод доведення від супротивного, який так люблять математики, і побачите, що це твердження правдиве для наших предків-риб, що жили в девонському періоді. (Моя риба й ваша — це одна й та сама риба, інакше доведеться вважати, що нащадки наших риб триста мільйонів років цнотливо трималися осторонь одне від одного, але все ж здатні схрещуватися). Питання тільки в тому, як далеко в минулому треба опинитися, щоб цей аргумент спрацював. Ясно, що не аж так далеко, щоб потрапити до предків-риб, — але наскільки тоді? Що ж, швидко і старанно все порахувавши, скажу: якщо Королева походить від Вільгельма Завойовника, то й ви, найімовірніше, теж. (Я от, якщо забути про поодиноких позашлюбних дітей, знаю, що справді походжу від нього, як і майже всі, хто має задокументований родовід).

Син Генрі й Огаста, Клінтон Джордж Огастус Докінз (1808–1871) — один із небагатьох Докінзів, хто справді звався Клінтоном. Якщо він і успадкував від батька хоч трохи запалу, то не втратив його в 1849 році, коли австрійці

обстрілювали Венецію, де він працював британським консулом. Я маю гарматне ядро на підставці з бронзовою табличкою, на якій вигравіювали напис. Не знаю, хто його написав і наскільки йому можна вірити. Хай там як, ось мій переклад напису з французької — мови дипломатів:

Якось уночі, коли він лежав у ліжку, гарматне ядро розірвало ковдри та пройшло йому між ногами, на щастя, залишивши тільки зовнішні поранення. Спершу я не повірив у цю історію, але дізнався, що вона цілком правдива. Його швейцарські колеги пізніше зустріли його на похороні американського консула. У відповідь на їхнє запитання він, сміючись, підтвердив, що так і було, і сказав, що саме через це кульгає.

Цей дивовижний порятунок життєво важливих частин мого предка стався до того, як він використав їх за призначенням, і це дуже спокушає мене думати, що я існую завдяки балістичній удачі. На кілька сантиметрів ближче до місця, де роздвоюється шекспірівська редька, — і... Але насправді я, та й ви, і поштар, — усі ми існуємо, бо нам поталанило значно більше. Існуванням ми завдячуємо всьому тому, що відбулося від початку існування всесвіту саме в той час і в тому місці. Випадок із гарматним ядром — лише яскравий приклад значно більш загального явища. Колись я вже казав: якби другий динозавр, що стояв ліворуч від високого саговника, не чхнув, а таки зумів упіймати крихітного, схожого на землерийку предка всіх ссавців, нікого з нас тут не було б. Наше існування було надзвичайно малоймовірним. Та ми існуємо, бо колись перемогло непередбачуване.

Син К. Дж. О. «Гарматного ядра» Докінза — Клінтон (пізніше — сер Клінтон) Едвард Докінз (1859–1905), як і багато хто з Докінзів, навчався в Оксфорді, у коледжі Белліол. Він потрапив туди якраз вчасно, щоб його увіковічили

в Белліольських віршиках — у 1881 році їх видали в газетному форматі під назвою «Белліольський театр масок». Найвідоміший із віршів присвячений голові коледжу, Бенджаміну Джоветту, а написав його Генрі Бічінг, що пізніше став деканом Норвічського собору:

Що я Джовет на ім'я,
Знають всі, хоч знань нема.
Над всіма я голова,
Що не знаю — не знання.

Вірш про Клінтона Едварда Докінза менш дотепний, але надзвичайно мене інтригує:

Позитивістів чути досі,
Бо епічно мовить Докінз.
Бог — ніщо, Людина — все
Отake він нам несе.

У вікторіанські часи вільнодумців було менше, ніж зараз, і я хотів би зустрітися з прапрадядьком Клінтоном (у дитинстві я бачився з двома його молодшими сестрами, вони були вже в поважному віці, а в однієї працювали дві служниці на прізвища — мені вони завжди видавалися дивними — Джонсон і Гарріс). І в чому, цікаво, проявлялося це його «епічне мовлення»?

Перекоаний, що сер Клінтон пізніше заплатив моему дідусеві та його племіннику, Клінтону Джорджу Евелін Докінзу — тому той і пішов навчатися в Белліол, де переважно тільки веслував. Збереглася фотографія (я додав її у відповідну секцію), на якій мій дідусь готується вийти на воду. Вона чудово передає розпал літа в Оксфорді в едвардіанську епоху й могла б ілюструвати сцену із «Зулейки Добсон» Макса Бірбома. Гості в капелюхах стоять на баржі коледжу — плавучому сараї для човнів. Веслувальні клуби займали їх іще зовсім недавно, але тепер, на жаль, баржі

замінили на надійні сараї із цегли на березі. Одну чи дві таких баржі перебудували в плавучі будинки. Вони й досі на плаву чи принаймні на мілині стоять собі в місцях відпочинку в заводях або річках під Оксфордом, поки навколо плавають водяні курочки й пірникози. Те, наскільки на дідуса схожі його сини — мій батько й дядько Кольєр, — вражає. Мене захоплює родинна схожість, хоч вона й дуже швидко зникає зі зміною поколінь.

Дідусь був настільки відданий Белліолу, що примудрився пробути там значно довше, ніж зазвичай належить студентів; підозрюю, що виключно заради греблі. Коли я приходив до нього постарілого, він говорив здебільше про коледж і неодмінно питав, чи досі в нас у ходу — це було не так, і я щоразу про це казав, — едвардіанський сленг: чи кажемо ми на майстра «магер», а на кошик для паперу — «скидегер папегер» і чи зовемо Мемогером мугерів Меморіал мучеників — пам'ятний хрест поряд із Белліолом, звдений на честь трьох англіканських священників, яких спалили живцем у 1555 році в Оксфорді за неправильний фасон християнства.

Один із моїх останніх спогадів про дідуса Докінза — як я привіз його на останній для нього обід випускників Белліолу, який щороку влаштовують для випуску певного року. Його оточили старі друзі, що штовхали ходунки длядорослих і хизувалися слуховими апаратами й пенсне. Один із них упізнав його і привітав саркастично:

— Привіт, Докінзе. Що, ще веслуєш потроху?

Він здавався трошки нещасним, коли я лишив його серед хлопців старої гвардії, частина яких точно воювали в Англо-бурській війні, тож знаменитий вірш Гілера Беллока «Белліольцям, що лишаються в Африці» присвячено їм:

У давнину, коли я вчився в Белліолі,
То белліольці, а серед них і я,

Боролися під сонцем літнім в полі
І плавали зимою в крижаних річках.
Він б'ється в серці нашім ще відтоді,
Як ми побачили його у перший раз —
І покохали. І жили усі в злагоді,
Бо серед всіх людей обрав він саме нас.
Він дав нам обладунок белліольський:
Дитячі очі й мандрівні серця,
Навчив в біді сміятись по-геройськи
Й не зраджувать себе до самого кінця:

Мене створив мій коледж, і стіною
За нього стану я, як стане кожен.
Найкращі з вас зробили мене мною.
О, Белліольці, хай вам Бог допоможе.

Мені було тяжко читати ці рядки на похороні батька у 2011 році. Зачитав я їх і на Всесвітньому з'їзді атеїстів у Мельбурні у 2012-му, під час поховальної промови на честь Крістофера Гітченса, ще одного випускника Белліолу. Тяжко — бо і на менш сумних подіях я до сорому легко починаю плакати, коли декламую улюблену поезію, а саме цей вірш Беллока особливо люблю.

Після випуску з Белліолу дідусь, як і багато хто в моїй родині, почав служити в колоніях. Його поставили наглядати за захистом лісів в одному з регіонів Бірми, тож більшість часу він проводив у віддалених куточках листяних лісів — оцінював тяжку працю добре тренованих слонів-лісовалів. У 1921 році глибоко в країні серед тикових дерев він і почув новину — я люблю уявляти, що її приніс бігун-посильний із ціпком, — про те, що в нього народився молодший син Кольєр (названий так на честь леді Джуліани Кольєр, матері винахідливого Генрі, який одружився з Огастою Клінтон). Він так зрадив, що не став чекати появи іншого транспорту і проїхав вісімдесят кілометрів на